

Synoptisk oversigt over dåbsritualet i alterbogen 1666, Kirkeritualet 1685 og Baggers alterbog 1688

Efterfølgende oversigt er udarbejdet som et hjælpedokument i forbindelse med arbejdet med en genudgivelse af Baggers alterbog fra 1688. Oversigten vedrører kun det primære ritual, barsedåb i kirken.

Jeg regner ikke med at skulle bruge hjælpedokumentet i selve udgivelsen, men har ment, at oversigten måske kunne være til nytte for nogen. Så jeg har lagt den på min private hjemmeside (www.sejrurvilladsen.dk) som et »liturgisk notat«.

Ifølge Danske Lov 1683 (2-5-1) skal præsten forrette dåb »med den Læsning og Ceremonier, som sædvanlige ere«. Når man sammenligner dåbsritualet i Baggers alterbog 1688 med dåbsritualet i alterbogen fra 1666 og det ret udførlige ritual i Kirkeritualet 1685, viser det sig også, at de ord, som præsten skal sige i forbindelse med dåb, i alt væsentligt er de samme i de tre bøger.

Baggers alterbog indeholder kun de ord, som præsten skal sige. Alterbogen 1666 har nogle 'rubriktekster' med praktiske anvisninger eller overledende bemærkninger. Det samme gælder Kirkeritualet 1685. Bagger har helt udeladt de tidligere 'rubriktekster', og han må have forudsat, at præsterne var bekendt med anvisningerne i Kirkeritualet, og at det ikke var nødvendigt at trykke dem i alterbogen.

Kirkeritualet er ret pertentlig med at tilpasse teksterne til situationen alt efter, om det er en dreng eller en pige eller flere børn, der skal døbes. Det kan undertiden godt blive lidt uoverskueligt. Her

nøjes Bagger med at henvise til Kirkeritualet og går ud fra en situation, hvor det er en dreng, der skal døbes.

Ved dåbsordene i forbindelse med de tre gange vandøsning har Bagger tilføjet tre gange 'Gud': »Jeg døber dig i Navn Gud Faders, Gud Søns, og Gud den Hellig Aands«.

Som tekstgrundlag har jeg for alterbøgernes vedkommende brugt originale tryk.

Titlen på alterbogen 1666 er: »Alterbogen. Det er: Søndagis oc Hellige Dagis Episteler oc Evangelia med Collecter oc andet, at bruge udi Christi Nadvere, effter Ordinantzens liudelse. D. PETRUS PALLADIUS ... « (Kiøbenhaffn, Anno 1666).

Titlen på Baggers alterbog 1688 er: »Forordnet Alterbog udi Danmark og Norge«. (Kiøbenhavn 1688).

Kirkeritualet 1685 har jeg brugt i en genudgivelse: »Danmarks Og Norgis Kirke-Ritual 1685-1985. Genudgivet af Udvalget for Konvent for Kirke og Theologi« (1985).

De ord, der skal siges i forbindelse med dåben, er trykt med almindelig typografi. 'Rubrikteksterne' har jeg anført i kursiv. I originalteksterne er der normalt en typografisk forskel, men der bruges ikke kursiv.

Holger Villadsen, juni 2022

<i>Alterbogen 1666</i>	<i>Kirkeritualet 1685</i>	<i>Baggers alterbog 1688</i>
En liden Bog om Døbelse for alle Sognepræster. D. Martinus Luther.	II Capitel Om Daaben. I. Art. Om Børne-Daaben.	Daabens Sacramente.
	<i>... Naar de ere komne med Barnet, da gaar Præsten til Funten og forretter Daaben paa efterfølgende Maade:</i>	
<i>Døbefaderen skal atspørte, om Barnet er hiemme døbt. Er det icke, da sige han saa:</i> Far her ud du ureene Aand, oc giff den Hellig Aand rum.	<i>Først spørger hand den, som bærer Barnet, om det er hiemmedøbt, og dersom det ikke er hiemmedøbt, da farer hand fort og siger:</i> Far ud du ureene Aand og giv den Hellig Aand rom.	Er Barnet Hiemmedøbt? Far her ud du urene Aand og giv den Hellig Aand Rum.
<i>Dernæst skal hand gjøre Kaars paa Barnens Ansigt oc Bryst, sigendis:</i> Annamme det H. Kaarssis betegnelse baade paa dit Ansigt oc Bryst.	<i>Der paa gjør hand Kors over Barnets Ansigt og Bryst og siger i det samme:</i> Annam det hellige Korsis Betegnelse baade paa dit Ansigt og paa dit Bryst. <i>Hvormed hand saaledis laver det, at i det hand nævner Ansigtet, korsar hand det tillige, og i det hand nævner Brystet, korsar hand det ogsaa.</i> <i>Ere der flere Børn at døbe, da gjør hand Kors over et høvert af dennem paa lige maade og taler de samme Ord der til.</i>	Korsets Betegnelse. Annam det hellige Korsis Betegnelse baade paa dit Ansigt og paa dit Bryst.

<p>Lader os alle bede: O Allmægtige, evige Gud, vor Herris Jesu Christi Fader. Jeg raaber til dig offver denne din Tienere [+ marginnote], (neffner Barnet) som beder om din Daabis Gaffve : oc ved den Aandelige Igienfødsel, begierer din evige Naade. Herre tag hannem (hende) til dig. Oc som du hafver sagd: Bede, saa skulle I faa: Leder, saa skulle I finde: Bancker, saa skal eder opladis: Saa giff nu denne som beder dine Gaffver, oc oplad Dørren for hannem som bancker, at hand kand faa den evige Velsignelse i dette himmelske Bad, og det Rige, som du haffver os allesammen lofvet oc tilsagd, formedelst vor Herre Jesum Christum, Amen.</p>	<p><i>Dernæst læser hand efterfølgende smaa Bønner, og siger:</i> Lader os alle bede: O Almægtige ævige Gud, vor Herris Jesu Christi Fader, jeg raaber til dig over denne din Tiener (Tienerind) (disse dine, om de ere flere) nævner Barnet (Børnene) som beder om din Daabis Gave, og ved den aandelige Igienfødsel begærer din ævige Naade. Herre tag hannem (hende, dennem) til dig, og som du haver sagt, beder, saa skulle i faa, leder, saa skulle i finde, banker, saa skal eder opladis; saa giv nu denne (disse) som beder, dine Gaver, og oplad Døren for hannem (hende, dennem) som banker, at hand (hun, de) kunde faa den ævige Velsignelse i dette himmelske Bad og dit Rige, som du haver os allesammen lovet og tilsagt formedelst vor Herre Jesum Christum Amen.</p>	<p>Lader os alle bede: O Almægtige ævige Gud, vor Herris Jesu Christi Fader! Jeg raaber til dig over denne din Tiener,* (nævner Barnet) som beder om din Daabis Gave, og ved den aandelige Igienfødsel begærer din ævige Naade. Herre tag hannem til dig! og som du haver sagt: Bede, saa skulle i faa, leder, saa skulle i finde, banker, saa skal eder opladis; Saa giv nu denne, som beder, dine Gaver, og oplad Døren for hannem, som banker, at hand kand faa den ævige Velsignelse i dette himmelske Bad og dit Rige, som du haver os allesammen lovet og tilsagt formedelst vor Herre Jesum Christum, Amen.</p>
<p>Lader os fremdeelis bede: O Allmægtige, evige Gud, du der ved Syndfloden, effter din strenge Retferdighed, haffver fordømt den vantro Verden : oc effter din store Barmhiertighed, reddede din tro Tienere</p>	<p>Lader os fremdelis bede: O Almægtige ævige Gud, du der ved Syndfloden efter din strenge Retfærdighed haver fordømt den vantro Verden, og efter din store Barmhiertighed reddede din tro Tienere Noe</p>	<p>Lader os fremdelis bede: O Almægtige ævige Gud, du som ved Syndfloden efter din strenge Retfærdighed haver fordømt den vantro Verden, og efter din store Barmhiertighed reddede din tro Tienere Noe</p>

* Tienere, Tienerinder, etc. (See Ritualet)

Noe selff ottende. Oc loedst druckne den forhærdede Pharao med alle sine, i det røde Haff, oc førde dit Folck Israel igiennem med tørre Fødder: Med hvilcket du betegnede den hellige tilkommendis Daab, oc ved din kiere Søns vor Herris Jesu Christi Daab, haffver helliggiort oc indsæt Jordans Flod, oc alle andre Vand, til Salighedens Bad, oc en rigelig afftoelse aff Synden: Vi bede dig ved den samme din grundløse Barmhertighed, at du vilt naadelig see til denne din Tienere (Neffner Barnet) oc med en ret Tro udi Aanden hannem begaffve, at ved dette Salighedens Bad, maatte druckne oc undergaa, alt det som hannem aff Adam er medfødt, det er den Synd som Adam gjorde: Oc at hand maatte skillis fra de vantro Menniskers Tal, oc bliffve bevaret i den hellige Christenheds Arck : altid brændende i Aanden, glad i Haabet, tiene dit Naffn, at hand maa faae med alle tro Mennisker, det evige Liff oc Salighed, som du haffver lovet hannem: Ved Jesum Christum vor Herre. Amen.

selv ottende, og lod drukne den forhærdede Pharao med alle sine i det røde Hav, og førde dit Folk Israel igiennem med tørre Føder, ved hvilket du betegnede den hellige tilkommende Daab, og ved din kiere Søns, vor Herris Jesu Christi Daab haver helliggiort og indsat Jordans Flod og alle andre Vand til Salighedens Bad, og en rigelig Aftoelse af Synden: Vi bede dig ved den samme din grundløse Barmhertighed, at du vilt naadeligen see til denne din Tienere, (Tienerrinde, disse sine Tienere, Tienerrinder), (nævner Barnet) (Børnene) og med en ret Tro udi Aanden hannem (hinde, dennem) begave, at ved dette Saligheds Bad maatte drukne og undergaa alt det, som hannem, (hinde, dennem) af Adam er medfødt, og hand (hun, de) selv giort haver, og at hand (hun, de) maatte skillis fra de vantro Menniskers Tal, og blive bevarede i den hellige Christenheds Ark, altid brændende i Aanden, glad i Haabet, tiene dit Navn, at hand, (hun, de) maa faae med alle tro Mennisker det ævige Liv og Salighed, som du haver lovet hannem (hinde, dennem) ved Jesum Christum vor Herre: Amen!

selv ottende, og lod drukne den forhærdede Pharao med alle sine i det røde Hav, og førde dit Folk Israel igiennem med tørre Føder, ved hvilket du betegnede den hellige tilkommende Daab, og ved din kiere Søns vor Herris Jesu Christi Daab haver helliggiort og indsat Jordans Flod og alle andre Vand til Salighedens Bad og en rigelig Aftoelse af Synden: Vi bede dig ved den samme din grundløse Barmhertighed, at du vil naadeligen see til denne din Tienere, (nævner Barnet) og med en ret Tro udi Aanden hannem begave, at ved dette Saligheds Bad maatte drukne og undergaa alt det, som hannem af Adam er medfødt, og hand selv giort haver, og at hand maatte skillis fra de vantro Menniskers Tal, og blive bevaret i den hellige Christenheds Ark, og altid brændende i Aanden, og glad i Haabet tiene dit Navn, at hand maa faae med alle tro Mennisker det ævige Liv og Salighed, som du haver lovet hannem, ved Jesum Christum vor Herre. Amen!

<p>Jeg besvær dig du urene Aand, i Naffn Faders, oc Søns, oc Hellig Aands: at du udfarer, oc vjger fra denne Jesu Christi Tiener, N.</p>	<p><i>Siden besvær hand den ureene Aand med efterfølgende Ord:</i></p> <p>Jeg besvær dig du urene Aand, i Navn Faders, Søns og Hellig Aands, at du udfarer og viger fra denne, (disse) Jesu Christi Tienere (Tienerinde, Tienerinder):</p>	<p>Jeg besvær dig du Urene Aand I Navn Faders, Søns, og Hellig Aands, at du udfarer og viger fra denne Jesu Christi Tiener:</p>
<p>Lader os høre det hellige Evangelium, som S. Marcus skriffver, Cap. 10.</p> <p>Oc de førde smaa Børn til Jesum, at hand skulle røre ved dem: Oc Disciplene lode ilde paa dem, som bare dem. Der Jesus det saae, bleff hand fortørnet, oc sagde til dem: Lader smaa Børn komme til mig, oc forhindrer dem icke: Thi Guds Rige hører saadanne til. Sandelige, Jeg siger eder: Hvo som icke annammer Guds Rige, som it lidet Barn, hand skal icke komme der ind. Oc hand tog dem i Faffn, oc lagde Hænderne paa dem, oc velsignede dem.</p>	<p><i>Derpaa læser hand et Stykke af Marci Evangelio sigendis:</i></p> <p>Lader os høre det hellige Evangelium, som Marcus skriver Cap: 10.</p> <p>Og de førde smaa Børn til Jesum, at hand skulle røre ved dem, og Disciplene lode ilde paa dem, som bare dennem: Der Jesus det saa, blev hand fortørnet og sagde til dem: Lader smaa Børn komme til mig, og forhindrer dem ikke, ti Guds Rige hører saadanne til. Sandelig jeg siger eder, hvo som ikke annammer Guds Rige, som et lidet Barn, hand skal ikke komme der ind. Og hand tog dem i Favn, og lagde Hænderne paa dem, og velsignede dem.</p>	<p>Lader os høre det hellige Evangelium, som Marcus skriver X. Capitel 13. v. til 17.</p> <p>Og de førde smaa Børn til Jesum, at hand skulle røre ved dem, og Disciplene lode ilde paa dem, som bare dennem. Der Jesus det saa, blev hand fortørnet og sagde til dem: Lader smaa Børn komme til mig, og forhindrer dem icke; Ti Guds Rige hører saadanne til. Sandelig, jeg siger eder: Hvo som ikke annammer Guds Rige, som et lidet Barn, hand skal icke komme der ind. Og hand tog dem i Favn, og lagde Hænderne paa dem, og velsignede dem.</p>

<p><i>Siden skal Præsten legge sin Haand paa Barnens Hoffvet, oc med Fadderne bede:</i></p> <p>Fader vor, du som est i Himmelen. Helligt werde dit Naffn. Tilkomme dit Rige. Werde din Villie saa paa Jorden, som hand er i Himmelen. Giff os i Dag vort daglige Brød. Oc forlad os vore Skylder, som vi forlade vore Skyldener. Oc leed os icke i Fristelse. Men frels os fra Ont. Thi Riget er dit, Macten oc Æren, i Evighed, Amen.</p> <p><i>Quæ hic sequuntur, reperenda sunt ad singulos, ubi plures sunt baptizandi.</i></p>	<p><i>Hvor til hand legger disse faa Ord:</i></p> <p>Saa ville vi og til samme Velsignelse forhielpe dette lille Barn, (disse smaa Børn) med voris gudelige Bøn til Gud.</p> <p><i>Dermed legger hand sin Haand paa Barnets Hovet, og beder saaledis:</i></p> <p>Fader vor du som est i Himmelen, etc.</p> <p><i>Ere der flere Børn, end et, da legger hand Haanden paa et hværts Hovet, imidlertid hand læser Fader vor etc. og mager det saa, at hand kommer ud med Bønnen til dem alle.</i></p>	<p>Saa ville vi og til samme Velsignelse forhielpe dette lille Barn med vor Gudelige Bøn til Gud.</p> <p>Fader vor du, som er i Himlene, helligt werde dit Navn! Tilkomme dit Rige! Ske din Villie her paa Jorden, som den er i Himmelen! Giv os i Dag vort daglige Brød! Og forlad os vor Skyld, som vi forlade vore Skyldnere! Leed os ikke udi Fristelse; Men frels os fra det Onde; Ti Riget er dit, Magten og Æren i Ævighed, Amen.</p>
<p><i>Dernæst bæris Barnet til Daaben oc Præsten siger:</i></p> <p>Gud bevare din Indgang oc Udgang fra nu oc til evig Tjd, Amen.</p>	<p><i>Derefter træder Præsten og den, som bærer Barnet, nærmere til Funten, og da begynder hand saaledis at sige:</i></p> <p>Gud bevare din Indgang og Udgang fra nu og til ævig Tid! Amen!</p>	<p>Gud bevare din Indgang og Udgang fra nu og til ævig Tid! Amen!</p>

<p><i>Dernæst lader Præsten Barnet, ved sin Faddere, affsige Dieffvelen, oc siger:</i></p> <p>N. Forsager du Dieffvelen? Svar: Ja. Oc alle hans Gierninger? Svar: Ja. Oc alle hans Væsen? Svar: Ja.</p>	<p><i>Siden spørger hand den, som holder Barnet, efter Barnets Navn. Og spørger saa Barnet til saaledis:</i></p> <p>N. Forsager du Dievelen? Ja. Og alle hans Gierninger? Ja. Og al hans Væsen? Ja.</p>	<p>N. Forsager du Diævelen? Ja. Og alle hans Gierninger? Ja. Og al hans Væsen? Ja.</p>
<p>Troer du paa Gud Fader Allmægtigste Himmels oc Jordens Skabere? Svar Ja.</p> <p>Troer du paa Jesum Christum hans eenbaarne Søn vor Herre. Som er undfangen aff den Hellig Aand, født aff Jomfru Maria. Pjnt under Pontio Pilato. Kaarsfæst, død oc begravvet. Nedfoer til Helffvede. Opstod tredie Dag fra de Døde. Opfoer til Himmels. Sidder hos Gud Faders Allmægtigis høyre Haand. Deden hand skal igienkomme, at dømme Leffvendes oc Døde. Svar Ja.</p> <p>Troer du paa den Hellig Aand. En hellig christelig Kircke, som er hellige Menniskers Samfund : Syndernes forladelse : Legemens Opstandelse : Oc effter Døden det evige Liff? Svar Ja.</p> <p><i>Der effter spør hand:</i></p> <p>N. Vilt du paa denne Tro være døbt? Svar Ja.</p>	<p><i>Dernest spørger hand videre:</i></p> <p>Troer du paa Gud Fader almægtige etc. Ja.</p> <p>Troer du paa Jesum Christum hans eenbaarne Søn vor Herre etc. Ja.</p> <p>Troer du paa den Hellig Aand, en hellig etc. Ja.</p> <p>Vilt du paa denne Tro være døbt? Ja.</p> <p><i>Til hvilke Spørgsmaal den, som holder Barnet svarer lydelig paa Barnets Vegne, til et høvert Stykke i sær: Ja.</i></p>	<p>Troer du paa Gud Fader Almægtigste Himmels oc Jordens Skabere? Ja.</p> <p>Troer du paa Jesum Christum hans eenbaarne Søn vor Herre? Som er undfangen af den Hellig Aand? Født af Jomfru Maria? Pint under Pontio Pilato? Korsfæst? Død? Og Begraven? Nedfoer til Helvedet? Opstod tredie Dag fra de Døde? Opfoer til Himmels? Sider hos Gud Faders Almægtigis højre Haand? Der fra hand skal igienkomme at dømme Levende og Døde? Ja.</p> <p>Troer du paa den Hellig Aand? En hellig Christelig Kirke at være, som er hellige Menniskers Samfund? Syndernis Forladelse? Legemens Opstandelse? Og efter Døden det ævige Liv? Ja.</p> <p>Vil du paa denne Tro være døbt? Ja.</p>

<p><i>Der tager hand Barnet, oc døber det, oc siger:</i></p> <p>Jeg døber dig i Naffn Faders, oc Søns, og oc H. Aands Amen.</p>	<p><i>Saa spørger hand atter efter Barnets Nævn, og, imidlertid det holdis over Funten, døber hand det ved samme Nævn, og siger:</i></p> <p>N. Jeg døber dig i Navn Faders, Søns og Hellig Aands.</p> <p><i>Og skal hand saaledis lempe sin Tale efter Daaben, at, i det hand nævner Faderen, øser hand første gang Vandet paa Barnets Hovet, og, i det hand nævner Sønnen, øser hand det anden gang, og, i det hand nævner den Hellig Aand, øser hand det den tredie gang.</i></p>	<p>N. Jeg døber dig i Navn Gud Faders, Gud Søns, og Gud den Hellig Aands. Amen!</p>
<p><i>Saa skal Præsten sig, mens hand legger Baarnet sin Christne-Huffve paa:</i></p> <p>Den Almægtigste Gud, vor Herris Jesu Christi Fader, som dig nu haffver igienfødt, formedelst Vand oc den Hellig Aand, oc hafver forladt dig alle dine Synder : Hand styrcke dig med sin Naade, til det evige Liff, Amen.</p> <p>Fred være med dig, Amen.</p>	<p><i>Efterat Barnet saaledis er døbt i den Hellig Tre-enigheds Nævn, tager Præsten strax Christen-Huen, sætter den paa Barnets Hovet, og med sin Haands Paaleggelse læser denne liden Bøn.</i></p> <p>Den Almægtigste Gud, vor Herris Jesu Christi Fader, som dig nu haver igienfødt formedelst Vand og den Hellig Aand, og haver forladt dig alle dine Synder, hand styrcke dig med sin Naade til det ævige Liv! Amen!</p> <p>Fred være med dig! Amen!</p> <p><i>Døbis der flere, end et Barn, da skal alt dette fra de Ord, Gud bevare din Indgang etc. igientages til et hvert Barn i særdelighed.</i></p>	<p>Den Almægtigste Gud vor Herris Jesu Christi Fader, som dig nu haver igienfødt formedelst Vand og den Hel. Aand, og haver forladt dig alle dine Synder, hand styrcke dig med sin Naade til det ævige Liv! Amen!</p> <p>Fred være med dig! Amen.</p>

<p><i>Døbefaderen skal paaminde Fadderne med faa Ord, sigendis:</i></p> <p>I gode Christne, som nu haffve været Faddere til dette Barn, I skulle være Vidne, at det er døbt i den hellige Trefoldigheds Naffn : Oc I skulle ocsaa vide hvad I ere samme Barn pligtige, om det saa skeede, at Forældrene døer , førend det kommer til Skels Alder, at I da oplærer det udi Børne-Lærdommen (om I ere der tilstede) at det maa, naar det opvoxer, bliffve ved Christum : lige som det ved Daaben er indpodet udi hannem. Fred være med eder, Amen.</p>	<p><i>Allersidst slutter Præsten denne Forretning med en kort Formaning til Fadderne, saaledis sigendis:</i></p> <p>I gode Christne, som nu have været Faddere til dette Barn, (disse Børn) i skulle være Vidne, at det (de) er døbt i den hellig Trefoldigheds Navn: Og i skulle ogsaa vide hvad i ere samme Barn (Børn) pligtige, om det saa skeer, at Forældrene døe , førend det (de) kommer til Skels Alder, at i da oplærer det (dennem) udi Børne-Lærdommen, om i ere der tilstæde, at det (de) maa, naar det (de) opvoxer, blive ved Christum, ligesom det (de) nu ved Daaben er indpodet udi hannem.</p> <p>Fred være med Eder! Amen.</p>	<p>I gode Christne, som nu have været Faddere til dette Barn! i skulle være Vidne, at det er døbt i den Hellig Trefoldigheds Navn; Og i skulle ogsaa vide hvad i ere samme Barn pligtige, om det saa skeer, at Forældrene døe , førend det kommer til Skiels Alder, at i da oplære det udi Børne Lærdommen, om i ere der tilstæde, at det maa, naar det opvoxer, blive ved Christum, ligesom det nu ved Daaben er indpodet udi hannem.</p> <p>Fred være med eder! Amen.</p>
	<p><i>Her er at agte, at Klokkerne i Kiøbstæderne, og Degnen paa Landet, siger allestæds det Ord: Amen, hvor det findis antegnet.</i></p> <p>.....</p>	